

Granična vrijednost točke ledišta sirovog mlijeka – 0,517°C

Dubravka Samaržija, Jasmina Lukač Havranek

Pregledni članak — Review

UDK: 637.112.2

Sažetak

Granična vrijednost točke ledišta nerazvodnjenog mlijeka, prema EZ propisima, je – 0,517°C. U prijedlogu novog Pravilnika o kvaliteti sirovog mlijeka predložena je ista granična vrijednost za točku ledišta sirovog mlijeka.

Razlog takvom prijedlogu je nedostatak rezultata vlastitih istraživanja.

Točka ledišta, kao prilično konstantna vrijednost, ne određuje se isključivo radi dokazivanja patvorenja vodom već je taj podatak vrijedan parametar kvalitete sirovog mlijeka.

Opravdanost granične vrijednosti za točku ledišta – 0,517°C i činioci koji je određuju opisani su ovim radom.

Riječi natuknice: točka ledišta, granična vrijednost, mlijeko, parametri

Uvod

Određivanje točke ledišta je mjera kojom se dokazuje patvorenje mlijeka dodavanjem vode. Prisustvo namjerno dodane vode u mlijeko povećava transportne troškove, umanjuje količinu proizvoda od razvodnjenog mlijeka, a kvaliteta tih proizvoda je lošija.

Međutim, vrijednost točke ledišta nerazvodnjenog mlijeka ujedno je i parametar njegove kvalitete.

Zato bi, kao mjera dokazivanja patvorenja mlijeka i kao parametar kvalitete, utvrđivanje vrijednosti točke ledišta mlijeka trebalo biti podjednako interesantno proizvođačima i prerađivačima mlijeka.

1. Sastojci mlijeka i točka ledišta

Točka ledišta uglavnom ovisi o koncentracijama laktoze i soli. Molarne koncentracije laktoze i klorida su oko 0,16 i 0,03. Laktoza, dakle, utječe na vrijednost točke ledišta s 55%, kloridi s oko 25%, a 20% udjela u njenoj vrijednosti je ostalih u vodi topljivih sastojaka Ca, K, Na, Mg, laktata, fosfata, citrata i uree.

Općenito, molaritet navedenih topljivih sastojaka u mlijeku je relativno konstantan, iz čega proizlazi da je i vrijednost točke ledišta prilično konstantna.

Masne globule i koloidni protein prema dosadašnjim saznanjima ne utječu na točku ledišta.

Ponekad ipak dolazi do variranja njene vrijednosti. Međutim, još nije u potpunosti utvrđeno koje su promjene u sastavu mlijeka odnosno kemijsko-fiziološki mehanizmi za to odgovorni.

2. Činioci koji utječu na točku ledišta

2.1. Pasmina krava

Utjecaj pasmine na vrijednost točke ledišta je mali, iako je signifikantan. Tako je točka ledišta crnošare pasmine viša za $0,004^{\circ}\text{C}$ u odnosu na simentalSKU pasminu. Smatra se da se ovaj utjecaj u praksi može zanemariti.

2.2. Stadij laktacije

Neznatno smanjenje količine laktoze i kalija, te porast fosfora, kalcija, magnezija i natrija na kraju laktacije ne mijenja vrijednost točke ledišta. Objašnjenje je osmotska regulacija. Može se zaključiti da na točku ledišta mlijeka ne djeluje stadij laktacije.

2.3. Sezona

Sezona sama po sebi ne utječe na vrijednost točke ledišta. Razlike koje su utvrđene prije se mogu pripisati razlikama temperature unutar sezone. Točka ledišta je općenito niža zimi u odnosu na ljeto.

2.4. Mlijeko jutarnje i večernje mužnje

Razlike između vrijednosti točke ledišta mlijeka jutarnje i večernje mužnje su signifikantne. Zašto je točka ledišta mlijeka jutarnje mužnje viša, nije potpuno jasno. Zna se da je koncentracija određenih metabolita u krvi najniža u rano jutro što može navesti na zaključak da je to uzrok više točke ledišta. Međutim, možda je prihvatljivije tumačenje da uzimanje hrane regulira razinu metabolita u krvi, te da je običaj dnevnog hranjenja glavni uzrok razlika između točke ledišta mlijeka jutarnje i večernje mužnje.

2.5. Subklinički mastitis i mastitis

Zbog obrnuto proporcionalnog odnosa između laktoze i soli u mlijeku pomuzenom iz mastitičnog i subklinički mastitičnog vimena, ne dolazi do statistički značajne razlike u vrijednosti točke ledišta. Štoviše točka ledišta je normalna ili čak nešto niža. Niska točka ledišta ovakvog mlijeka može čak i maskirati lošu ishranu krava zato je istovremeno nužna i analiza ukupnog broja somatskih stanica.

2.6. Ishrana

Među navedenim činiocima ishrana svakako najjače utječe na vrijednost točke ledišta. Posljedica dobro izbalansiranog obroka u ishrani krava bit će niska točka ledišta $-0,515^{\circ}\text{C}$ do $-0,530^{\circ}\text{C}$ i niže. Nasuprot, visoka točka ledišta do $-0,480^{\circ}$, a čak i više, javit će se u mlijeku pothranjenih krava.

Visoka točka ledišta ujedno je i odgovor proizvođačima da u obroku treba izbalansirati količinu surovih vlakana i probavljivih ugljikohidrata/energije, te mineralni dio obroka.

Pojedinačno male količine surovih vlakana ili probavljivih ugljikohidrata/energije, velike oscilacije u mineralnom obroku ili njegov potpuni izosta-

nak, te njihove kombinacije uvjetuju visoku točku ledišta mlijeka.

3. Vrijednost točke ledišta mlijeka i prihvatljivost njene vrijednosti od $-0,517^{\circ}\text{C}$ za sirovo mlijeko

Prema brojnim istraživanjima, kada se svi utjecaji na točku ledišta mlijeka uzmu u obzir, njezina vrijednost nalazi se između $-0,520^{\circ}\text{C}$ i $-0,550^{\circ}\text{C}$. Vlastiti neobjavljeni rezultati za vrijednost točke ledišta mlijeka simentalke pasmine krava također se nalaze unutar istih granica.

Stoga smatramo da većini proizvođača predloženu graničnu vrijednost točke ledišta od $-0,517^{\circ}\text{C}$ nije teško postići.

Međutim, postavlja se pitanje što je s proizvođačima mlijeka koji usprkos nerazvodnjavanju mlijeka ne postižu graničnu vrijednost za točku ledišta.

U većini slučajeva radi se o farmama ili gospodarstvima s većim brojem krava te dolazi do jačeg individualnog utjecaja samih krava ili stadija laktacije. Na farmama odnosno gospodarstvima s većim brojem krava vrijednost točke ledišta može također biti ispod granične.

Vrijednost točke ledišta ispod granične, u ovom slučaju, rezultat je visoke proizvodnje i/ili činjenice da su krave oteljene u isto vrijeme. Ti uzroci normalnog energetskog deficita uvjetuju visoku točku ledišta mlijeka.

Visoke vrijednosti točke ledišta mlijeka koje nije razvodnjeno, u svakom slučaju, važnije su za proizvođača, nego uzroci njegove visoke vrijednosti s kemijsko-fizikalnog stajališta.

U takvim slučajevima možda je najbolje poslužiti se testom koji navodi Buchberger, (1986), a koriste ga u Njemačkoj u otkrivanju uzroka zbog kojeg mlijeko ne postiže propisanu graničnu vrijednost.

Test za traženje uzroka visoke vrijednosti točke ledišta

Visoka vrijednost točke ledišta:

1. Ponavlja se analiza za skupni uzorak

Rezultat — { Negativan
Pozitivan

Ukoliko je rezultat pozitivan:

Uzroci
Razvodnjavanje?
Kemijsko-fizikalni?
Loše uzeti uzorci?

2. Uzima se stajski uzorak

Rezultat — { Negativan
Pozitivan

Ukoliko je rezultat pozitivan

Kemijsko-fizikalni?
Loše uzeti uzorci?

3. Određuje se količina proteina

Rezultat — { Normalan (viši od 3,20%)
Nizak (niži od 3,20%)

Ukoliko je količina mala

Nedostatak proteina?
Nedostatak energije?
Ili oboje u obroku?

4. Određuje se količina uree Nedostatak proteina?
 Rezultat — [Normalan (viši od 20 mg/100 g)
 Nizak (niži od 15 mg/100 g)
 Ukoliko je količina mala
5. Određuje se količina laktoze Broj somatskih stanica?
 Rezultat — [Normalan
 Nizak (ispod 4,7%) Nedostatak energije?
 Ukoliko je količina mala
6. Određuje se broj somatskih stanica
 Rezultat — [Normalan (< 350.000)
 Velik (> 400.000)

Zaključak

Vrijednost točke ledišta sirovog mlijeka svakako je i parametar njegove kvalitete.

Pasmina krava, stadij laktacije, ishrana, sezona, te razlike između mlijeka jutarnje i večernje mužnje činioci su koji više ili manje utječu na njenu vrijednost.

No, bez obzira na navedene činioce, u većini slučajeva točka ledišta mlijeka zdravih i dobro hranjenih krava bit će niža od predložene granične vrijednosti $-0,517^{\circ}\text{C}$.

Za one proizvođače mlijeka čiji uzorci mlijeka, usprkos nerazvodnjavanju, ne postizu graničnu vrijednost, a u svrhu poboljšanja kvalitete, trebali bi koristiti test prema njemačkom uzoru.

LIMIT VALUE OF RAW MILK FREEZING POINT -0.517°C

Summary

ES legislation sets out new standard for the value of the milk freezing-point. Now, this value is -0.517°C .

According to the new standard, we suggest this value should also be incorporated into our own new Legislation for milk and dairy products.

The main reason for suggesting mentioned limit value (-0.517°C) is lack of results of own investigations.

The freezing-point, as fairly constant physical parameter, is not measured just to detect extraneous water in milk but this piece of information is also a valuable parameter of the quality of raw milk.

The present paper pays attention to various factors influencing the freezing-point of the milk and discusses its limit value of -0.517°C set out by ES legislation.

Additional index words: freezing point, limit value, milk, parameters

Literatura

- BUCHBERGER, J. (1986): Untersuchungen zum Gefrierpunkt der Milch. **Deutsche Molkerei-Zeitung** 10, 244–252.
- BUCHBERGER, J. (1987): Anmerkungen zum zukünftigen Eg-Grenzwert von $-0,520^{\circ}\text{C}$ beim Gefrierpunkt der Milch. **Deutsche Molkerei-Zeitung** 34/35, 1103–1105.
- BUCHBERGER, J. (1989): Gefrierpunkt der Milch. **Deutsche Milchwirtschaft** 2, 49–52.
- BUCHBERGER, J. (1990): Anmerkungen zum Grenzwert von $-0,515^{\circ}\text{C}$ beim Gefrierpunkt in der Milch-Güte-Verordnung. **Deutsche Milchwirtschaft** 6, 156–160.
- COVENEY, L. (1993): The freezing point depression of authenticated and bulk vat milk: results of surveys 1989–91. **Journal of the Society of Dairy Technology**, 46, 43–49.
- DILLIER-ZULAUF, A. (1985): Kryoskopie der Milch-Standarderkenntnisse. **Deutsche Molkerei-Zeitung** 37, 1214–1226.
- FIL-IDF BULLETIN (1983): Measurement of extraneous water by the freezing point test. Document 154, 6–19.
- HAVE VAN DER A. J. et al. (1980): The composition of cow's milk. 5. The contribution of some milk constituents to the freezing point depression studies with separate milkings of individual cows. **Netherlands Milk and Dairy Journal**, 34 1–8.
- KESSLER, H.G. (1984): Effects of technological processes on the freezing point of milk. **Milchwissenschaft** 39, 339–341.
- MAYR, W. (1986): Einfluß der Wärmebehandlung auf den Gefrierpunkt von Milch. **Deutsche Milchwirtschaft** 25, 797–801.
- MITCHEL, G.E., (1989): The contribution of lactose, chloride, citrate and lactic acid to the freezing point of milk. **The Australian Journal of Dairy Technology**, November, 61–64.
- MITCHEL, G.E., (1986): Studies of the freezing point of milk produced in south-east Queensland. **Australian Journal of Dairy Technology**, June/September, 57–62.
- SLAGHUIS, B.A. i SCHIPPERSS, H. (1990): Freezing point of bulk tank milk. Rapport — Proefstation voor de Rundveehouderij, Schapenhouderij en Paardenhouderij 129, 1–15.
- UNGER, A. et al. (1992): Data concerning the determination of the freezing point of the raw milk. **Tejipar** 1, 1–10.
- VALDEN VAN DER H. et al. (1984): Study of the freezing point of cow's milk free from extraneous water. **Netherlands Milk and Dairy Journal** 38, 91–106.

Adrese autora — Author's addresses:

Dubravka Samaržija, dipl. ing.
Prof. dr. Jasmina Lukač Havranek
Agronomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Zavod za mljekarstvo

Primljeno — Received:

20. 8. 1993.